

maning att söka sig till den plats där nådens källa flödar, och när människan tar emot nåden drivs hon till trohet mot livet och kärlek till medmänniskan. I denna mening kan man hos Wallin tala om en specifikt kristen etik. Dessutom är Wallins etik en dopetik; det är i dopet det kristna livet och levernet tar sin början.

En i sammanhanget viktig fråga blir om människans goda gärningar enligt Wallin blir en merit inför Gud? Enligt Fyrlund förhåller det sig inte så. Visserligen kan Wallin se de goda gärningarna som ett sätt att betala av sin skuld till Gud, ett försök till gottgörelse eller botgöring. Men det är genom Guds nåd människan blir frälst. Wallin skiljer mellan dogmatik och etik, och när det gäller människans frälsning och eviga hopp gäller inget annat än nåden allena. Gärningarna är, som hos Luther, till för medmänniskan och jordelivet.

Wallin ansågs vara en lysande predikant och en stor vältalare. Fyrlund hävdar att Wallin hade en etisk avsikt med sina predikningar; syftet var inte att undervisa utan att påverka åhörarna till ett moraliskt gott handlande.

Också när det gäller förkunnelsen finns skapelse-etiken med som en grund. På människan ligger en etisk fordran som består i att hon skall ge saklig omsorg om nästan och hjälpa henne utifrån den kristna kärlekstanken. Människan skall identifiera sig med medmänniskan och därigenom finna ut vad som krävs av henne i varje given situation. Men för att kunna göra det goda behövs den kristna tron. En rätt tro består därför av såväl personlig gudstro som trons utgestaltning i konkret handlande. Tro och handling hör ihop.

Tro och handling är poängen i Wallins teologi. Genom tron får människan ett nytt sinne, och härigenom sätts hon i stånd att leva ett liv i trohet mot vardagens uppgifter och i kärlek till medmänniskan. Men det är Guds nåd i Kristus som är drivkraften, och därför kan en kristen människan enligt Wallin leva tryggt i hopp om uppståndelse och evigt liv.

Fyrlund har med avhandlingen gjort ett gott arbete. Genom att lyfta fram drag hos Wallin som inte tidigare uppmärksammats, har han visat dels att Wallin har en välgrundad teologisk uppfattning som ligger till grund för verksamheten, dels att Wallin ur denna teologi härleder en specifikt kristen etik.

Finns det då inga svagheter eller kritiska punkter i avhandlingen? Förvisso. Låt mig nämna några. Wallinbilden skulle ha blivit fylligare om Fyrlund tagit med en rad psalmer som han inte gjort till föremål för sin undersökning, t.ex. julpсалmerna *Var hälsad sköna morgonstund* och *Statt upp, o Sion, och lovsjung Din Frälsare*, långfredagspsalmen *Ditt lidande har nått sitt slut*, påskpsalmen *Han lever! O min ande, känn din Herre och din Gud igen*, himmelfärdpsalmen *Till härlighetens land igen*. Likaså saknas psalmerna *Dig,*

ljusens Fader, vare pris, Den blida vår är inne, Hjälpa mig Jesu, troget vandra och *Det ringer till vila och veckan går ut*. I dessa psalmer finns drag som skulle kunnat ytterligare framhäva Fyrlunds tes att det för Wallin är Guds nåd som är drivkraften till det moraliskt goda, men också något kunnat modifiera tesen genom att lyfta fram försoningen och hoppet och, något som är centralt, kärleken till Gud, längtan efter att leva i ljuset av Kristi försoningsgärning, Jesus Kristus som sann människa och sann Gud och som grunden för vårt eviga hopp.

Till det yttre kan det förefalla som om Wallin stundom kritiserar reformationsprincipen om frälsning av nåd genom tro. Fyrlund har visat att Wallins egen teologi väl stämmer överens med reformationsprincipen. Men är det riktigt att Wallin kritiserade en felaktigt tolkad reformationsprincip? Var det inte snarare så att Wallin, som ju verkade åren närmast före den nyevangeliska väckelsens början, var angelägen om att kritisera en omedveten eller likgiltig kristendom? Mycket tyder på det.

Genom sin avhandling har Fyrlund genom att lyfta fram och analysera Wallinmaterialet gett ett värdefullt bidrag till den nu aktuella etiska diskussionen.

Gert Nilsson

Elisabeth Moltmann-Wendel: *Min kropp det är jag. Nya vägar till kroppslighet*. 147 sid. Verbums Förlag, Stockholm 1997.

I tolv år har blodet runnit ur henne. Livskraften rinner ur skötet. Gör henne oerörbar. Ställd utanför människors gemenskap. Paria för sin kropps skull. Men hon tar på Jesus. Rör vid honom. Och som de andra som vågar röra vid hans kropp, blir hon sedd och botad (Mk. 5:25-34).

Med den sedan 12 år blödande kvinnokroppen öppnar Elisabeth Moltmann-Wendel sin bok *Min kropp det är jag. Nya vägar till kroppslighet*.

Vad har vi gjort av våra kroppar? Vart tog de vägen i kristendomen, undrar hon. Hennes avsikt är att granska kroppens erfarenhet och traditioner kring den, för att se vilken betydelse den har i religion och samhälle.

I bokens första del vill hon med feministisk metodisk ansats och teori visa på kvinnors och mäns erfarenheter av sina kroppar, innebörden av barnomens och ungdomens kroppar, den sjuka och åldrande kroppen.

Del två tar upp kyrkans och kristendomens ambivalenta hållning: sexualfientlighet, fruktan för kvinnokönet, men också ömsinthen inför den lidande kroppen.

Avslutningsvis tecknar Moltmann-Wendel hur hon ser på nya kroppсорienteringar, befriande relationsmönster och tankar kring en kroppsteologi.

Att dessa frågor är aktuella och brännbara visar inte minst upprördheten kring Elisabeth Olssons utställning *Ecce Homo*. Se människan — som har kropp. En provokativ, könslig, sexuell, ömsint kropp, men också en lidande och dödad kropp. Att nakenheten och inte den av våldsmän dödade människan kom i fokus, visar på behovet av böcker som Moltmann-Wendels *Min kropp det är jag*.

Det är ett angeläget budskap som hon för fram i sin bok, kroppens närvaro eller förnekandet av den får konsekvenser för självuppfattning, relation, samhällsstrukturer och inte minst teologi. Att nedvärdera, förändliga eller förtränga det faktum att jaget endast finns i och genom en kropp, är enligt Moltmann-Wendel oförenligt med en religion vars kännetecken är att Gud har blivit människa. Att Ordet blev kött måste tas på större kroppsligt allvar, menar hon. Liturgierna får inte vara intellektuella övningar som gör oss främmande för varandras fysiska närvaro. Övertagna dualismer och samhällsanpassningar har lett till att Jesugestalten främst förknippas med den korsfäste, människan som syndig, försoningsoffret som avsikten med inkarnationen. Men, säger Moltmann-Wendel: *Hur skulle en torterad, döende, död kropp kunna väcka lust och kärlek till den egna kroppen?* (s. 72). Evangelierna tecknar en en ytterst levande, kroppslig man också. En man som vredgas, smeker, äter, helar, älskar och lider. En man som bryr sig och trotsar tabun och som också lär sig av människorna omkring sig. Det är i kroppen som Gud och människa möts, poängterar Moltmann-Wendel. Bryr vi oss inte om våra kroppar, då bryr vi oss inte heller om Gud.

Vikten av böcker som teologiskt bearbetar detta ämne är odiskutabel. Dessvärre tycker jag att Moltmann-Wendels projekt både hjälper och stjälper kroppsinriktad teologi. Hennes feminism består i att kvinnors erfarenheter och kroppar måste få en självklar positiv plats i kyrkan och i samhället. Bristen ligger i att hon utgår från en biologisk essentialism, där hon utan problematisering fastslår vad en kvinna är och vad en man är. Längre fram i boken hävdar Moltmann-Wendel att livs- och rollmönster inte kan hämtas ur en föråldrad biologi. Här är det dock synen på kvinnan som ett passivt kärl för mannens säd och sexualitet som hon kritiserar. Alltså, tolkningen av biologin anses felaktig, men biologin som teoretisk grund kvarstår. Med hjälp av vad jag anser vara essentialistiskt förankrade, psykoanalytiska teorier förklaras varför kvinnor lider av en djup fysisk känsla av mindervärdighet som bl.a. yttrar sig i anorexi och bulimi. Det beror på det erotiska spelet mellan manligt och kvinnligt, mellan mor och barn: *Medan glansen i moderns öga galler*

den lille sonen missar enligt dessa undersökningar små flickor vanligen glansen och den erotik som skulle kunna få till följd att de såg på sina kroppar som vackra och ätråvärda (s. 29).

Då modern och flickan är av samma kön och pappan som kunde ha sett på dottern som ett sexuellt tillfredställande objekt oftast är frånvarande, leder det till en stor tomhet i flickans och senare kvinnans livsväg.

Detta är ett typiskt exempel på frånvaron av feministisk kritik som genomgående präglar boken. Moltmann-Wendel ställer inga kvalificerade frågor om hur det patriarkala kan tänkas fungera. Här finns ingen kritik som diskuterar möjligheten av att se kön och sexualiteter också som konstruktioner i någon form av makt- och systemkritik.

Menstruation, graviditet skildras i romantiska ordalag som varvas med den genom våldtäkter, incest-övergrepp och våld förnedrade kvinnokroppen. Det är ingen lidelsefri bok. Ibland bränner det till med formuleringar som *Vägen tillbaka till kroppen är lång; längs den är en bred mur uppbyggd av det manliga samhällets många hundra år gamla fördomar och en överallt närvarande sadism* (s. 34). Passionen och viljan är det inget fel på. Elisabeth Moltmann-Wendel vill få oss att se kroppen i alla dess verkningar. Den sjuka kroppen som — om inte förr — får oss att inse att mitt jag är helt beroende av hur denna kropp har det. Den av utsugning och arbete sönderstressade människan. Kroppar till för andras avkastning. Den av kyrkan skambelagda kroppen, där Jesu liv och konkreta handlande glöms bort för en idealiserad själslighet som försöker «höja» sig över kroppens behov och begär. Allt detta är nog så sant, men att söka det mänskliga genom att söka återställa en balans mellan manligt och kvinnligt är inte nog. Visst kan det behövas att tänka sig Gud som kvinna, men knappast för att (...) *skapa ett rymligt livsrum, i vilket våra kroppar kan vara, förändras och dö* (s. 58), utan snarare för att ifrågasätta betydelsen av konstruktioner av manligt-kvinnligt, kön och sexualitet.

Språket i boken kan beskrivas både som lättillgängligt och störande banalt. Men om man inte stöts bort av dess språkliga och innehållsliga förenklingar, manar den ändå till eftertanke och konkreta förändringar i såväl teologi som i kyrklig praxis.

Madeleine Tönnies

Oswald Bayer: *Gott als Autor. Zu einer Poietologischen Theologie*. 333 sid. Mohr, Tübingen 1999.

Hur är det möjligt att skriva en bok med titeln *Gud som författare?* Genast kan sägas att det inte är direkt bokstavligt menat. Det handlar inte om verbalinspiration i